Journal Academic Marketing Mysticism Online (JAMMO) Vol 12. Part 43. …….-….. July 2021
Available Online at http://www.journalacademicmarketingmysticismonline.net
ISSN 2146-3328 © 2011-2021 JAMMO Issue 1 / 2021

Kültürlerarası Diyaloğu Teşvik Eden Ekslibris Sanatı

Söyleşi: Prof. Dr. Paul Ade Silva

***PAS**: Ekslibris sanatı ile ilk ne zaman ve nasıl tanıştığınızı bize tanıtmadan önce, geçmişinizi ve bir Akademisyen ve yüksek öğrenimde lider olma yolculuğunuzu anlatın.*

HP: 1953'de Karaman-Ermenek'de doğdum. 1971'de Akşehir İlköğretmen Okulu'ndan, 1974'de Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü'nden mezun oldum. 1987-2007 yıllarında Hacettepe Ünv. Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalıştım. 1995'de Doçent, 2001'de Profesör oldum. 2003-2006 yıllarında HÜ GSF Dekanlığı yaptım. 2005-2007 yıllarında Hacettepe Sanat Müzesi Müdürlüğü görevini yürüttüm. Halen Üsküdar Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Çizgi Film ve Animasyon Bölümü başkanıyım. İstanbul Ekslibris Derneği Kurucu başkanıyım. Selçuk Ecza Holding İstanbul Ekslibris Müzesi'nin kurucu müdürüyüm. Daha geniş bilgi web sitemde vardır. www.hasippektas.com

Ekslibrisi, 1984 yılında Belçika'da Sint-Niklaas Ekslibris Müzesi'nin organize ettiği ekslibris yarışmasına katıldıktan sonra gelen katalogdaki örnekleri görünce tanıdım. Yarışmayı düzenleyen editör Luc Van den Briele'nin gönderdiği mektupla da ayrıntıları öğrendim. Aldığım sanat eğitimine uygun bir alan olması, resim ve grafik tasarım olarak özgür bir anlatım dili kullanmaya fırsat vermesi, benim için yeni ve farklı olması nedeniyle ilgi duydum ve son 37 yıldır da kendimi bu alana adadım. Özellikle 1992 yılında Belçika Sint-Niklaas Ekslibris Müzesi'ni ve koleksiyonundaki örnekleri inceledikten; diğer ülkelerin bu alanda ne kadar çok yol aldığını gördükten sonra bu sanatın ülkemizde de yaygınlaşması için çaba göstermeye karar verdim. En büyük hayalim bir ekslibris derneği, bir ekslibris müzesi kurmak ve uluslararası bir ekslibris yarışması organize etmekti. Hepsi gerçeleşti. Şu an geldiğimiz noktadan büyük mutluluk duyuyorum. Bugüne kadar ekslibris konusunda (çoğuna danışmanlık ve kaynaklık ettiğim) 25 adet lisansüstü tezin yapılmış olması bu alana ilginin göstergesidir. Eksikliğini hissettiğimiz tek şey koleksiyonculuğun yaygınlaşmamış olmasıdır.

***PAS**: Ekslibris sanatının genel olarak dünyada ve özellikle Türkiye'deki gelişimi hakkında bize bazı tarihsel arka planlar verin.*

HP: Ekslibris 1450'lerde Orta Avrupa'da başlamış bir gelenektir. El yazması kitapların olduğu bir dönemde, dönemin devlet adamlarına veya din adamlarının kitaplarına, üzerinde resim ve kitap sahibinin isminin olduğu bir etiket konulmuştur. Bu sanat ihtiyaçtan doğmuştur. İlk kağıt üzerine yapılmış ekslibris, 1450 yıllarında takma adı "Igler" olan Alman papaz Johannes Knabenberg için yapılan, çayırdaki çiçeği ısıran bir kirpinin resimlendiği ve üzerinde "Hanns Igler öpsün sizi" uyarısının yazıldığı gerçek anlamdaki ilk ekslibris de o dönemin mizah anlayışı görülmektedir. Elbette matbaanın icadı ile birlikte bu gelenek gelişmiş ve yaygınlaşmıştır.

16. yüzyıldan itibaren kitapların çoğalmasıyla yaygınlaşan ekslibrisler, ünlü sanatçılar tarafından da yapılmıştır. Albrecht Dürer'in (1471-1528), 1525 yılına kadar zamanın ünlü devlet ve bilim adamı Willibald Pirckheimer ve Hektor Pömer için yirmi bir sayfa ekslibris yaptığı bilinmektedir. Albrecht

Dürer, arkadaşı Willibald Pirckheimer için ağaç baskı tekniği ile yaptığı hanedan armasında bereket sembolü olan boynuz içinde üzüm ve şarap resimlemiştir. Albrecht Dürer, çömert biri olan Pirckheimer'in bu ekslibrisinde "kendisi ve arkadaşları için" anlamına gelen "SIBI ET AMICIS" yazısını da kullanmış; böylece bu kitaplardan Pirckheimer'in arkadaşlarının da yararlanabileceğini ifade etmiştir. İsmin önündeki Latince "LIBER" sözcüğü ise "Willibald'ın kitapları" anlamına gelmektedir. Liber yerine daha sonraları Ex Libris sözcüğü kullanılmaya başlanmıştır.

Çeşitli eğilimlere ve sosyal çevreye göre de farklılıklar gösteren ekslibrisler, 17. yüzyıl Almanya'sında çok önemli kitaplıklara sahip manastırlar, kiliseler, papazlar, prensler ve zengin aileler için yapılmıştır. Bazı kitap sahipleri, üzerinde isimlerinin yer aldığı bu küçük yaprakları kitaplarına yapıştırken, bazıları sadece arma olarak kullanmışlardır. Özellikle Güney Avrupa'daki bir grup kitap sahibi, "supra libros" denilen ve deri kaplı kitap kapaklarının üzerine presle yapılan kabartmalar, işaretler ve armalar yaptırmışlardır.

Ekslibrisler, ortaya çıkışından 17. yüzyılın ilk yarısına kadar daha çok arma teması içermekteydi. Orta Çağ'dan itibaren silah, zırh ve kalkanlarda, içinde gizlediği süvarinin uzaktan bile tanınmasına izin verecek şekilde ayırt edici işaretler bulunurdu. Bu silahlar ve malzemeler, kitaplık sahibi kültürlü insanlar arasında bir sahiplik işareti ya da kitap sahibini daha çabuk tanıtan bir flama olarak kabul görmüştü. Kişinin ismini belirtecek bir yazıya da ihtiyaç duyulmuyordu. O dönemde arma temalı ekslibrislere yönelinmesinin nedeni buna bağlanabilir.

Ekslibrislerde 20. yüzyıla kadar pek çok motif yer almıştır. Armalar, 19. yüzyıla kadar en çok kullanılan motifler olmuştur. Bunların üzerine sahibinin adı yanında bir özdeyiş veya parola da eklenmiştir. 15. yüzyıl ekslibrislerinde Gotik tarzdaki yazıların etkisi görülür. 16. yüzyılda ise Rönesans'ın etkisiyle armaların çevresi mimari örgeler ve çerçevelerle süslenmiştir. Bunun yanında tipografik ve portreye yönelik ekslibrisler de ortaya çıkmıştır.

17. yüzyıl ekslibrislerinde Barok dönemin etkisi görülmüştür. Dini ve erotik konularda resimler yapılmış, betimlemeler ve bezemeler daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Önceleri sadece mimari figürler kullanılırken zamanla İtalyan üslubunun etkisiyle küçük melek resimleri, figürler ve doğadan çiçekler kullanılmaya başlanmıştır. Sipariş veren kişinin mesleğinin kolayca anlaşıldığı "soyluluk arması" yanında yaşam anlayışına uygun bir tavır da yer almıştır.

18. yüzyıldan itibaren ise doğa ve iç mekan betimlemelerine yönelinmiş, bu mekanlar bazen fantastik öğeler, bazen kitabın bulunduğu kitaplıktan görüntüler şeklinde resimlenmiştir. Bu dönemin ekslibrislerinin bir kısmını, o günün sanat anlayışına uygun olarak, deniz kabukları ve sarmal çiçek örgeleri süslemiştir.

19. yüzyılda endüstri devrimiyle kitabın varlığı güçlenmiş, hızlı baskı teknolojisinin bulunmasıyla bilimsel, ekonomik gelişmenin, entellektüel değişmenin temelleri atılmıştır. Sadece özel kitaplıklar gelişmemiş, büyük kütüphaneler de kurulmuştur. Artık görülmemiş sayıda kitap üretilmeye başlanmıştır. Kitap basımının artmasıyla birlikte her kitaba ve kitap sahibine özgü tasarımlar yerine daha

dar anlamda, basit mühürler, damgalar, ekslibris olarak kullanılmaya başlanmıştır. Fakat herşeye karşın, sosyal çevreye göre değişim gösteren farklı eğilimler, özgün çalışmalar hep görülmüştür.

19. yüzyılın sonlarında ise ekslibris sanatında yeni bir canlanma yaşanmış, hatta kitlelere yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde ekslibris koleksiyonculuğu keşfedilmiş ve yaygınlaşmıştır. Bu alanın öncüsü olarak Köln'lü antikacı Heinrich Lempertz gösterilebilir. Lempertz, 1850 yıllarında topladığı ekslibrisleri "Kitap Ticaretinin Tarihi İle İlgili Resimli Kitaplar, Sanatlar ve Meslekler" isimli bir kitapta yayımlamıştır. O yıllarda eski Alman sanatına ve unutulmak üzere olan "Heraldic Ekslibris" (Hanedan Arması) çalışmalarına ilgi tekrar artmıştır. Artık sadece kitaplara yapıştırmak düşüncesiyle yapılmayıp, biriktirme ve değiştirme objeleri olarak da kullanılmaya başlanan ekslibrisler, kitaba özgü bir işaret olmaktan çıkıp, özgün bir grafik çalışma olarak bağımsızlaşmıştır. Bu konuda kuramsal araştırmalar yapılmaya, kitap ve dergiler yayımlanmaya ve koleksiyoncularının toplandığı dernekler kurulmaya başlanmıştır. Londra'da "Ekslibris Topluluğu" adında ilk koleksiyoncular derneği kurulmuştur. 1891'de Almanya'da, 1894'de Fransa'da, 1908'de İsviçre ve İtalya'da, 1918'de ise Belçika'da kurulan ekslibris dernekleri, basılmış kitaplarıyla, eğitici bülten ve belgeleriyle ekslibris için önemli gelişmeler sağlamışlardır. Zamanla bu dernekler çoğalmış, üyelerinin ülke sınırlarını aşacak boyutta ekslibris değişiminde bulunabilmeleri için dergiler, adres listeleri yayımlamışlar, yarışmalar düzenlemişlerdir.

1900 yıllarında birçok sanatçı, yeni arayışlara yönelmiş, uygulamalı sanatların üslup ve yaklaşımlarının ekslibrislere de yansımasını sağlamışlardır. "Jugendstilkünstler" de denilen yeni stilin bu Alman sanatçıları; Max Klinger (1857-1920), Max Liebermann (1847-1935), Emil Orlik (1870-1932), Franz Marc (1880-1916)'a Gustav Klimt (1862-1918), Franz von Stuck 1863-1928), Fritz Erler (1868-1940), Julius Diez (1870-1957), Mathilde Ade (1877-1953) ve Willi Geiger (1878-1971)'de eklenebilir. Resim sanatının önemli isimleri, aynı zamanda ekslibris çalışmaları da yapmışlardır. Bunlardan ilk akla gelenler Edvard Munch (1863-1944), Kaethe Kolwitz (1867-1945), Emil Nolde (1867-1956), Paul Klee (1879-1940), Pablo Picasso (1881-1973), Karl Schmidt - Rottluff (1884-1976), Oscar Kokoschka (1888-1980) ve Frans Masereel (1889-1972)'dir.

Ekslibris alanında zamanla müzecilik de gelişmiştir. Danimarka'da Frederikshavn, Almanya'da Gutenberg, Belçika'da Sint Niklaas, Rusya'da Moskova, İtalya'da Mediterraneo, Çin'de Shanghai Fuxihanzhai, Fransa'da Nancy Kütüphanesi, Bulgaristan'da Ekslibris Merkezi ve Ukrayna'da Odessa Lewych müzeleri en önemli ekslibris müzeleridir. Frederikshavn Ekslibris Müzesi'nin 1 milyondan fazla koleksiyonu vardır.

Türkiye'ye de ise ilk ekslibris derneği 1997 yılında kurulmuştur. Ankara'da "Ankara Ekslibris Derneği"ni olarak kurulan dernek, 2008 yılından bu yana etkinliklerine İstanbul Ekslibris Derneği olarak İstanbul'da devam etmektedir. Üye sayımız 100'ü geçmiştir. Derneğimizin iyi bir web sitesi vardır. http://www.aed.org.tr Bu sitede eksliris konusunda bütün bilgileri bulabilirsiniz. Ekslibris kitabının satışı da dernek web sitesi üzerinden yapılmaktadır. Ayrıca editörlüğünü Prof. Dr. Hatice Öz Pektaş'ın yaptığı "EXLIBRIST" isimli bir uluslararası hakemli online bir dergimiz vardır. http://exlibrist.net Dergide ekslibris konusunda çok sayıda makale bulabilirsiniz.

Derneğimiz kurum ve kişilerden aldığı desteklerle 2003, 2007, 2010 ve 2018'de 4 uluslararası ekslibris yarışması düzenlemiştir. 2010 yılında 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Kongresi'ni organize etmiştir. Yarışma sergileri, Türkiye'nin 15 büyük kentini dolaşmış, özellikle sanat eğitimi alan öğrenciler için bir çeşit okulu işlevini görmüştür. Bu sayede ekslibrise gönül verenlerin sayısı artmıştır. 2005 ve 2007 yıllarında Belçika'da yapılan CGD (Bilgisayar Destekli Tasarım) ekslibris yarışmalarındaki Türkiye'nin katılımı %50'ye yakın olmuştur. İki yarışmada da birincilik ödülünü Türkiye almıştır. Rusya'da yapılan "Öğrenci Ekslibrisleri Yarışması"nda da CGD dalındaki birincilik ödüllerini üst üste üç defa Türkiye almıştır.

Müzeler, barındırdığı değerlerini gelecek kuşaklara aktaran kültürel kuruluşlardır. Modern müzeciliğin misyonu, toplumu eğitmek, sosyal ve kültürel açıdan gelişmesini sağlamaktır. Merakı körükleyen, toplumsal gelişime katkı sağlayan müzeler konusunda dernek olarak çaba gösterdik. Oldukça zahmetli olsa da nihayet kalıcı bir ekslibris müzesine kavuştuk. Ekslibris müzesi konusunda iki talihsizlik yaşadım. İlk müzeyi 2008'de İMOGA Grafik Sanatlar Müzesi kurucusu olan Prof. Dr. Süleyman Saim Tekcan'ın himayesiyle İMOGA'da kurduk. Fakat daha sonra bilmediğim bir nedenle oradan çıkarıldık. Ekslibris koleksiyonu yıllarca ofisimde bekledi. Sonra sanata ilgili iki rektörümün desteğiyle Işık Üniversitesi'nde kurmayı denedik. Prof. Dr. Nafiye Güneç Kıyak ve Prof. Dr. Şirin Tekinay bu konuda ciddi destek verdiler. Ama Kültür Bakanlığı'nın onayını almış resmi müze kimliğini kazanamadan görevlerinden ayrıldılar. Oysa tıpkı Hacettepe Üniversitesi'nde kurduğun Hacettepe Sanat Müzesi gibi Kültür Bakanlığı onaylı olmasını istiyorduk. Ama o zamanki yönetim ilgisiz kaldı. Ve nedenini anlamadığım bir şekilde beni üniversiteden ayırdılar. Derneğe ait olan bu koleksiyonun geleceğinin ne olacağını bilemediğimiz için üniversiteden çıkardık. Malesef şu anda üniversite beni mahkemeye verdi. Ekslibrisleri geri istiyor. Oysa bu koleksiyon Kültür Bakanlığı onaylı bir müze olması koşuluyla oraya konmuştu. Mahkeme ne zaman sonuçlanır bilmiyorum ama iki yıl önce sanatsever Selçuk Ecza Holding himayesinde İstanbul Altunizade'de İstanbul Ekslibris Müzesi'ni kurduk. Geçen yıl Kültür Bakanlığı onayını da aldık. Pandemi süreci bitiminde görkemli bir açılış yapacağız. Bu benim en büyük hedefimdi. Dünyadaki dokuz Ekslibris Müzesi'ne onuncu olarak İstanbul Ekslibris Müzesi eklenmiş oldu.

İstanbul Ekslibris Müzesi'nden bir bölüm

***PAS**: Ekslibris Sanat formunun özellikleri ve işlevleri nelerdir ve diğer sanat formlarından farkı veya benzerliği nedir?*

HP: Ekslibris, kitapseverlerin kitaplarının iç kapağına yapıştırdıkları üzerinde adlarının ve değişik konularda resimlerin yer aldığı küçük boyutlu özgün baskıresimlerdir. Kitap sahibini tanıtır, onu yüceltir ve kitabı ödünç alan kişiyi geri getirmesi konusunda uyarır. Ekslibris genelde adına ekslibris yapılan kişinin ilgisi doğrultusunda yapılır. Nasıl ki insanlar beğendiği resmi duvarına asarsa, kitabına da ilgi duyduğu konudaki ekslibrisi yapıştırır. Ekslibris estetik kaygılarla yapılır. Sanatın bütün olanakları bu küçük çalışmalarda da kullanılır. Herkes kendisine ekslibris yapabilir ama sanat eğitimi alanlar tarafından yapılanların geleceğe kalma şansını yüksektir.

Ekslibris birkaç işlevi birden üzerinde taşımaktadır. Asıl işlevi kitap sahibini betimlemesi ve kitabı ödünç alan kişiyi geri getirmesi konusunda uyarmasıdır. Bir tür mülkiyet işareti olmasıdır. Bir diğer işlevi ise sanatçılar ve koleksiyoncular arasında önemli bir değiş tokuş objesi olarak kullanılmasıdır. Ve elbette bir sanat eseri olarak bulunduğu mekanlarda ruhumuzu zenginleştirmesi üçüncü işlevidir. Hangi dönemden bakarsanız bakın veya hangi işlevinden söz ederseniz edin ekslibris, sahibine bir ayrıcalık kazandırmış, bir güç, bir nüfuz sağlamıştır. Kitaplarında ekslibris olan kişiler kendi adına özel bir eser tasarlanmış olunmasının mutluluğunu duymuşlar, kendilerini diğer kitap koleksiyoncularından ayrıcalıklı görmüşlerdir. Bir ekslibris koleksiyonuna sahip olanlar ise yapıldığı döneme ait kültürel, tarihsel özellikler taşıyan bu eserler ile zenginliklerini göstermişler, bunları paylaşarak saygınlığınlıklarını artırmışlardır.

Diğer sanat formlarından farkı küçük boyutlu olması ve mutlaka çoğaltılmasıdır. Kitaba yapıştırılacağı için resim alanı 13 cm'den büyük olmamalıdır ve farklı kitaplara da yapıştırlabilmesi için çoğaltılıp tıpkı baskıresim geleneğinde olduğu gibi numaralandırılmalıdır. Çoğaltma elbette değiş-tokuş yapabilmek için de gereklidir. Ekslibrislerin çoğaltılması için gravür, ağaç baskı, linolyum baskı, taş baskı gibi geleneksel baskı tekniklerini yanında serigrafi, ofset, fotograf ve bilgisayar da kullanılmaktadır. Bir tasarım için teknik ve estetik yetkinlik vazgeçilmez zorunluluklardır. Fakat tasarımcının teknik yönden usta olması yeterli değildir, esas olan estetik beğenisinin gelişmesi, renk ve biçim uyumunu sağlayacak yetkinliğe kavuşmasıdır. Birinin yetersizliği halinde ekslibris geleceğe kalamaz. Teknik çeşitliliğin sağladığı olanaklar ise sanatsal anlatımda bir zenginlik, özgünlük fırsatı verebilir.

Hasip Pektaş, C3+C4, (10x8), 1995

Hasip Pektaş, CGD, (11x8), 2004

***PAS**: Ekslibrisin kitap içinde sanata nasıl dönüştüğünü tartışın.*

HP: Ekslibrisler, yaşayan kişi ya da kurum adına siparişle yapılır ve onların özelliklerini yansıtır. Yaratım sürecine bakıldığında resim sanatının tüm olanaklarının kullanıldığı görülür. İşlevsel yanına bakıldığında ise grafik tasarım ürünü olarak düşünülebilir.

Hangi teknikle yapılırsa yapılsın ekslibris sanatsal kaygılarla tasarlanır. Geleceğe kalması, taşıdığı renk ve biçim ilişkisine, özgünlüğüne, teknik ve estetik yetkinliğine, resim ve yazıdaki uyuma bağlıdır. Bu küçük tasarımlarda ekslibris sözcüğü ile sahibinin adının eklenmesi başlı başına bir tasarım sorunudur. Eğer kullanılan yazı doğru yerde ve uygun büyüklükte değilse rahatsız eder, ekslibrisi olumsuz etkiler. O nedenle çok denemek, uygun alanı bulduktan sonra yazıyı yerleştirmek gerekir. Yazı ne okunmayacak kadar küçük ne de rol çalacak kadar büyük olmalıdır.

Sanatçılar ya da tasarımcılar, ya sipariş alarak ya da uygun gördüğü kişiye armağan olarak ekslibris yaparlar. Eğer siparişle yapılıyorsa, detaylı olarak bilgiler alınır ve bu bilgiler doğrultusunda alternatif taslaklar oluşturulur. Beğenilen taslak ise uygulamaya konulur ve belli sayıda, istenilen teknikle çoğaltılır. Sipariş dışında yapılan ekslibrislerde de iyi bir gözlem ve araştırma sonunda tasarım gerçekleşir. Her koşulda ekslibris sahibinin beğenisi mutlaka dikkate alınmalıdır. Çoğaltılan ekslibrislerin altına sırayla tekniğinin kodu, baskı sayısı (2/50 gibi. Soldaki sayı kaçıncı baskı olduğunu, sağdaki ise kaç adet basıldığını gösterir), sanatçının adı veya imzası ve yapım yılı kurşun kalemle yazılmalıdır. Baskı sayısının bilinmesi ekslibrisi değerli kılar. Fotokopiler, çizim ve taslaklar ekslibris olarak kabul görmezler.

***PAS**: Ekslibris sanatını grafik sanatı açısından tartışın.*

HP: Hiç bir tasarımcı üretirken tamamen özgür değildir. Öncelikle hedef kitlesini etkileme, ikna etme kaygısı taşımaktadır. Sınırlamaları vardır. Bir ürünü, bir hizmeti tanıtırken anlaşılır olması ve doğru ifadeler kullanması gerekmektedir. Bunları yaparken elbette estetik kaygılar taşıyacaktır; ama algılanır, anlaşılır ve hareke geçirir olması bir zorunluluktur. Tasarımcının isteğe bağlı çalışması, yaratıcılık içeren ürünler oluşturmasına engel değildir. Ama "ben yaptım oldu, sen anlamasan da olur" ya da "biraz gayret et de anla" demek gibi bir lüksü yoktur.

Ekslibris tasarlayan kişi tasarlama sürecinde ya da anlatım biçiminde tamamen özgür olmakla beraber konu seçiminde sipariş verenin isteklerini göz önünde bulundurmak zorundadır. Bu da bir kısıtlama getirmektedir. Ama estetik kaygılarla yapılmazsa geleceğe kalma şansı yoktur.

***PAS**: Erotizm ve Ekslibris sanatı arasındaki ilişkiyi açıklayın.*

HP: Erotik, karşı cinsi sevmeyle ilgili her şey için kullanılır. Erotic, bir diğer tanımlamayla; sevilen "nesne"nin seven üzerinde sahip olduğu güç demektir.

Tarih boyunca sanatçılar, birey ile evrenin, kadın ile erkeğin, ruh ile varlığın, ışık ile karanlığın, hayat ile ölümün kısaca hayatın temelini oluşturan zıtlıkların bir anlatım biçimi olarak erotik imajları kullanmışlardır. Bazı sanatçılar, insan davranışlarını göstermek için erotizmi kullanmıştır.

Erotik sanat, sanatçının evreni, aşkı ve tutkuyu nasıl gördüğünü, insan davranışlarına karşı tepkisini anlatır. Erotik resimler, uzun zaman bir şaka ve espiri konusu olarak tarihimizde kayıp bir dönemi temsil ederler. Bugün hala pek çok kişi seksin çok özel bir konu olarak kitaplarda yer aldığına inanır. Bir yandan ise erotizm insanlık ve kutsallık arasındaki değerli bir bağdır. Her erotik resim bir meydan okumadır. Gözetlemek için anahtar deliği yeterli değildir, kapıları açmak, deneyimleri paylaşmak gerekmektedir. Bugün pek çok sanat kolunda olduğu gibi ekslibris sanatı da konu ve çoğaltma tekniklerindeki çeşitliliği ile sayısız sanatçının kendini özgürce ifade edebilmesine fırsat vermektedir.

Erotik kitaplar için özel konulu ekslibrisler sipariş edildiği de bilinmektedir. Çoğunlukla böyle bir belirtgece gerek duyulmamakla birlikte bazı kitap sahiplerinin ismi önüne "ex eroticis" konulmaktadır.

Erotik ekslibris kolayca tanınır; illüstrasyon, çoğunlukla insanların duygularını ima eden, kadın ve erkekleri uyarıcı, oldukça farklı erotic heyecanları ve seksüel zevkleri anlatan erotik bir öğe üzerine oluşturulur. Koleksiyoncularca en çok talep edilen ekslibris konusu olması belki de bu yüzdendir.

Erotik kitap koleksiyoncuları güzel erotik illüstrasyonlara meraklıdırlar. Erotik bir kitaba ya da bu tür bir koleksiyona konulan erotik bir ekslibris ona biraz daha kişisellik katar.

Erotizm kadın formuyla başlar. Uzanmış bekleyen güzel bir kadın vücudu bir ilk dokunuş ve yaklaşma isteği için yeterlidir. Erotizme olan ilginin yansımalarını ekslibrisler üzerinde de görmek her zaman için mümkündür.

PAS: *20. yüzyılın sonundan 21. yüzyılın başına kadar olan dönemde kitapçık sanatının kültürel mirası ve gelişimi hakkında bizimle hangi önemli görüşleri paylaşabilirsiniz?*

HP: Bütün sanat eserlerinde olduğu gibi ekslibrislerde de yapıldığı döneme ait kültürel, tarihsel özellikler görmek mümkündür. Ekslibris, başlangıçta işlevsel bir amaç için tasarlanmış, fakat zamanla farklı işlevleri yerine getirmiştir. Ekslibris, 21. yüzyılda kendine özgü ilkeleri, kuralları ve teknikleri olan bir sanat türüne dönüşmüştür. Ekslibrisler sadece bir mülkiyet işareti olarak kitaplara yapıştırılmayıp, meraklıları tarafından özenle biriktirilen, değiş-tokuş objesi olarak kullanılan ve elbette bir sanat eseri olarak yaşamımızı zenginleştiren nesneler haline gelmiştir. Küçük boyutlu olması ilginin az olmasına neden değildir. Aksine daha kolay satın alınabilen sanat objeleridir. Numaralandırılmış özgün baskıresim eserleridir.

PAS: *Ekslibris sanatının üretim ve uygulamalarında ulusal farklılıklar var mı, örneğin Türkiye'den gelen Ekslibris sanatını Ukrayna, Slovenya, Litvanya, Rusya veya İtalya veya Hollanda'dan gelenlerle karşılaştıracak olursak, üslup ve konularda büyük farklılıklarla mı karşılaşırız yoksa hepsi üslup ve kapsam bakımından benzer mi?*

HP: Ekslibris tasarımında ve uygulamalarda ulusal farklılıklar vardır. Çünkü tasarlayan kişinin yaşadığı kültürü yansıtması, konularını kendi kültüründen seçmesi doğaldır. Bir Türk ekslibris sanatçısı Karagöz Hacivat konusunu başarıyla yansıtırken bir Finlandiyalı sanatçı elbette Vikingler ile ilgili konuyu başarıyla tasarlayacaktır. Ekslibrisin başarısı sanatçısının yetkinliği ile doğru orantılıdır. İyi bir sanat eğitimi almış sanatçı bir amatörden daha başarılı tasarımlar yapar. Örneğin Rusya'da, Bulgaristan'da, Ukrayna'da çok ünlü ekslibris sanatçısının olması ciddi bir desen eğitimi, sanat eğitimi almalarındandır. Sanata ilginin yüksek olması da talebi artırmakta, sanatçıyı beslemektedir. Ekslibris kültürünü iyi bilen, çok örnek gören, çok tasarlayan, tipografi konusunda deneyimi olan kişinin yaptığı ekslibris yeni başlayanlarınkinden elbette farklıdır, aranılırdır. Ayrıca bu kültüre çok önceden sahip olan ülkelerde, örneğin ailesinin kütüphanesinde ekslibrisi görerek büyüyen çocukların ülkesinde ekslibrise ilgi daha fazladır. Hele de kitaba olan ilgi yüksekse ekslibrise ilgi de yüksek olacaktır.

Usta sanatçılar, başkasının üslubunu taklit etmezler. Etmemelidir de. Geleceğe kalması tasarımlarının özgün olmasına, teknik yönden yetkin olmasına bağlıdır. Koleksiyoncular tarafından tercih edilmek, bol sipariş almak sanatçının başarısına bağlıdır.

Ekslibrisin ülkemizde yagınlaşması, bugün 6 üniversitede ders olarak okutuluyor olması yeterli değildir. Tıpkı Avrupa Ülkeleri gibi, Rusya gibi, Japonya gibi bu işi meslek olarak yapan usta sanatçıların yetişmesi, nitelikli ekslibrisler yapması çok önemlidir. Bizim eksiğimiz özgün çalışmalarıyla aranılan sanatçımızın az olmasıdır.

PAS: *Ekslibris sanatı kültürlerarası diyaloğu hangi yollarla teşvik eder?*

HP: Sanıyorum hiçbir sanat eseri ekslibris kadar değiş-tokuş yapmaya ve paylaşmaya elverişli değildir. Elinizdeki fazla ekslibrislerden bir kısmını eserlerini beğendiğiniz bir başka sanatçıya ya da koleksiyoncuya postayla kolayca gönderebilir, onun sizi, sizin de onu tanımanıza fırsat yaratabilirsiniz. Bu iletişim beraberinde yeni dostluklar, arkadaşlıklar da getirebilir. Başka bir ülkenin sanatçısından aldığınız ekslibris ile o ülkenin sanat tarzını, sanatçısını, teknik zenginliğini tanıyabilirsiniz. Ekslibrisin üzerinde taşıdığı konu ise adına ekslibris yapılan kişi hakkında bilgilenmenizi sağlayabilir.

BIBLIOGRAPHY

Blum, G. (1992). The Art of Ex-Libris-Erotique – French. *Gazette Des Beaux-Arts.* 119(1476), pp.26. ISSN: 0016-5530 Publisher: Gazette Beaux-Arts, 140 Faubourg Saint-Honore, 75008 Paris, France.

(2011). Ex Libris: The Art of Bookplates. *Apollo-The International Magazine for Collectors.* 173 (585), p.189. ISSN: 0003-6536. Publisher: Apollo Magazine Ltd, 20 Theobald's Rd, London WC1X 8PF, England.

Heller, S. (2011). Ex Libris: The Art of Bookplates. *New York Times Book Review*., p.9. ISSN: 0028-7806. Publisher: New York Times, 620 8th Ave, New York, NY 10018 USA.

Janulis, V., Nekrasius, J. Ex-Libris As The Cultural Heritage and The Development of The Art of Bookplates In: Cacka, M; Ilisko, D; Slahova, A. Shiauliai (20th Century - the beginning of the 21st Century) ed. P*erson, Color, Nature, Music: Scientific Materials of 9th International Conference*. Daugavpils, Latvia, 2016, pp.52-69

Meyernoirel, G. (1990). The Ex-Libris - History, Art, Technique - French by M. Preaud. *Revue De L Art*. (89), p.84. ISSN: 0035-1326. Publisher: *Editions C N R S, 20/22 Rue St. Amand, 75015 Paris, France.*

Nazyrova, M. (2020). Graphics by Konstantin Somov. *Experiment-A Journal of Russian Culture*. 26(1), pp.112-138. DOI: 10.1163/2211730X-12340007.

Pektaş, H. (2017). Ekslibris. *İstanbul Ekslibris Derneği Yayınları*, ISBN: 978-605-614 89-3-4

Ring, R. J. (2011). Ex Libris: The Art of Bookplates. *College & Research Libraries*.72(6), pp.607-608. DOI: 10.5860/0720607.

Romanenkova, J., Bratus, I., Kuzmenko, H. (2021). Ukrainian Ex Libris at the End of the 20th Century and the Beginning of the 21st Century as an Instrument of the Intercultural Dialogue. *Agathos-An International Review of The Humanities and Social Sciences* 12(1), pp.125-136.

2019. Rukopysna Ta Knyzhkova Spadshchyna Ukrainy. *Manuscript and Book Heritage of Ukraine*. (23), pp.268-313. DOI: 10.15407/rksu.23.268

Sonina, E. S., Lysenko, O. A. (2020). Gustav Mootse's Works In: The Periodicals of St Petersburg In The Early 20th Century. *Baltic Journal of Art History*. 19, pp.197-226. DOI: 10.12697/BJAH.2020.19.08.

Storchai, O. V. (1957). Geniuses of Ukrainian Arts: Olena Kulchytska's Letters to Stefan Taranushenko